

Differences and Similarities of Some Widely Used Phrases and Expressions in Persian And Russian Languages in The Cultural Difference Aspect

Majid Estiri^{1*}
Khalida Siyami Eidlak²
Sevinj Mehdikhanli³

Abstract

The vocabulary treasure of a language is the cultural heritage of a nation. Sometimes, some words in the vocabulary of a linguistic culture, illustrate a cultural picture of the language of a society that only people of that society comprehend. These words are recorded in fixed phrases and expressions, in other words in the culture of the people. In this research, based on Shcherba and Novikov's theory, two distinguished Russian linguists, eight common and widely used terms and expressions in Persian and Russian languages are studied in terms of cultural differences and similarities. The aim of the study is that Russian learners compare Russian phrases and expressions to Persian ones from a cultural point of view, and being able to use them correctly. The results show, despite the fact that the equivalents for terms and expressions are written in both Persian and Russian cultures, their usage in the culture of both languages, depending on the circumstances, cultural indicators and speech etiquette, is not always the same and sometimes there are conceptual differences, which is due to cultural differences in the languages. Therefore, in teaching Russian to Persian speakers, the practical aspect should be considered.

Key words: Phrases and expressions, Persian language, Russian language, cultural differences, practical learning.

Extended Abstract

1. Introduction

When representing different concepts, languages sometimes employ different, special tools. One of these tools is the culture of the language community. Contrary

---

* 1. Assistant Professor of Russian Language, Faculty of Humanities and Sports Sciences, Gonbad Kavous University, Gonbad Kavous, Iran. (**Corresponding Author:** m.estiri@gonbad.ac.ir)

2. Assistant Professor of Russian Language, Faculty of Humanities, University of Bojnord, Bojnord, Iran. (kh.siyami@ub.ac.ir)

3 Assistant Professor of Russian Language, Faculty of Literature and Human Sciences, University of Guilan, Rasht, Iran. (smehdikhanli@guilan.ac.ir)

to the theories of structural grammar and generative grammar, sometimes the surface structure and deep structure of a sentence, as well as the mere meaning of words, do not express the main meaning of that sentence, and only by referring to the culture of that language community and through communication, the real meaning is stated. The use of language in the cultural context, in fact, examines communications of that language community in a particular language situation.

2. Theoretical framework

In “Sokhan Comprehensive Dictionary” (Farkhange Bozorge Sokhan), the word “Language” is defined as “a systematic plan in human mind, which is based on organized rules, realized by means of sounds or written signs and used for expressing thoughts and feelings or to communicate”. “A language is born and evolved with the birth and evolution of a community and dies when the community is dead, and when there is no society there is no language. “Explanatory Dictionary of Russian Language” (Tolkovnyj slovar' russkogo jazyka) considers language as a special sound and grammatical structure by means of which thoughts are expressed and communication is established. According to V.I. Dal a language is a collection of all the words of a nation, through which, they convey their messages. Looking at these simple definitions of the word “language”, in Persian and Russian dictionaries, it becomes obvious that concepts are conveyed and communication is established through a language. Language is something universal, such an advanced tool that can help humans expand beyond boundaries and access communication, and this is how a language manifests the cultural heritage of a society. Every word of a language carries a general idea, but sometimes a word in a specific culture carries a particular idea. That special word comes up only in that culture and its idea is only related to that word. From contemporary communicative linguistics' point of view, the skill of using the language is seen as a sociocultural intellectual activity, thus, in the principles and methods of teaching Russian as a foreign language, two essential objectives for the language learners should be pointed out. Learning to understand a new culture and understanding intercultural communication; in other words, the ability to communicate with the speakers of that language. Therefore, in addition to the linguistic structure of the target language, the language learner should also master the cultural content of that language. Searle and Grice, unlike Noam Chomsky, believed in the communication skill theory, and from their point of view, communication skill is separate from language skill, and communication skill occurs through language in the real world. In fact, in the principles and methods of teaching Russian as a foreign language, two important principles of L.V. Shcherba as one of the prominent Russian linguists should be 1- Determining the goal of education and ways to achieve this goal; nad 2- Making the language teaching methods applicable; That is, the grammatical aspects of the language should be considered as a point, main purpose of which is to create

verbal, social and cultural communication among the people in the same or different cultures.

3. Methodology

Descriptive-analytical method was used in this study. Here we selected eight widespread and commonly used terms and expressions used by Iranian and Russian people in their culture. Each one will be individually discussed. Also, in case of conceptual differences in the light of culture, they will be looked into. These phrases and terms are:

- 3.1. Bless you! (С лёгким паром! Будьте здоровы!)
- 3.2. Bon appetite! Eat heartily! Chow down! Enjoy your meal! (Приятного аппетита! На здоровье!)
- 3.3. Good night! Good evening! (Доброй ночи! Спокойной ночи! Добрый вечер!)
- 3.4. Good job! Keep it up! (Бог в помощь!)
- 3.5. See you! Good morning! (До свидания! Прощай (-те)! Пока!)
- 3.6. You look amazing. (Вы прекрасно выглядите!)
- 3.7. Welcome! (Добро пожаловать! С приездом!)
- 3.8. Don't mention it! Not at all! You're welcome! (Не стоит благодарности! Не за что!)

4. Results & Discussion

By reviewing the ideas and topics proposed in the field of the mutual relationship between culture and language, it becomes evident that language and culture are inseparable, which is more evident in human communication. Studying these stated terms and expressions in this research also showed that people of every cultural community, communicate and interact with each other using conventional symbols in their culture. The inseparability of language and, the correct understanding of terms and expressions of a culture by the people of that culture and finally, the differences in perceiving the surrounding world by the people of various cultures are the key points that draw attention. They indicate that in Russian language teaching, they must be considered seriously and that Persian-speaking learners of Russian language should pay special attention to these points when communicating with Russian speakers.

5. Conclusions & Suggestions

Teaching the culture, among other different educational subjects, requires more analysis. In case of Russian language education, it can be achieved, to some extent, only through teaching the courses "Cultural-Literary Influences of Iran on Russia", "Russian Idioms and Proverbs", and "History, Geography and Culture of Russia". This insufficiency can be compromised by adding some materials, mainly about differences in these two cultures, to the translation, listening and speaking, and conversation courses. Because as it was proven by looking into those eight examples, for the correct translation and a proper

communication, the learner must be familiar with the culture of the language in question. Undoubtedly, the integration of Russian language education with its practical aspect, in the form of culture, can facilitate the learning process for Persian-speaking Russian learners, and deepen the understanding of learned materials and make the learning process more appealing for the learners.

Select Bibliography

- Ахманова О.С. 1966. *Словарь лингвистических терминов*, Москва: Советская энциклопедия. [In Russian].
- Anvari, H. 2002. *Sokhan Comprehensive Dictionary, Volume 5*, Tehran: Sokhan Publications. [In Persian].
- Безъязыкова Ю.А. 2018. “Взаимосвязь языка и культуры при обучении иностранным языкам”, *Наука и образование сегодня*, 1 (24): 72-74. [In Russian].
- Даль В.И. 1882. *Толковый словарь живаго великорускаго языка*, Москва: Библиотека «Руниверс». [In Russian].
- Dehkoda, A. A. 1998. *Loghatname Dehkoda (Encyclopedic Dictionary), Volume 8*, Tehran: Tehran University Publications. [In Persian].
- Moradi, M. Rahmani, M. 2020. “A Sociolinguistic Study of “Jargon and Slang (Russian Language Case Study)”, *Journal of “Book Review Journal of Foreign Languages”*, 3 (1): 122-95. [In Persian].
- Safavi, K. 1992. *Seven Essays on Translation*, Tehran: Markaz Publications. [In Persian].
- Smith, F. 2004. *Cultural theory: An introduction*, Translated into Persian by Hasan Pouyan. Tehran: Elmi Publications. [In Persian].
- Tajabadi, F. Aghagolzadeh, F. 2011. “FLT in the Light of Culture Teaching Challenges”, *Journal of Foreign Language Research*, 1 (1): 37-55. [In Persian].
- Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. 1990. *Язык и культура*, Москва: Русский язык. [In Russian].

How to cite:

Estiri, M., Siyami Eidlak, K. & Mehdikhanli, S. 2022. “Differences and Similarities of Some Widely Used Phrases and Expressions in Persian And Russian Languages in The Cultural Difference Aspect”. *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*, 1(13): 217-236. DOI:10.22124/plid.2023.22362.1604

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

تفاوت‌ها و شباهت‌های برخی عبارات و اصطلاحات پر کاربرد در زبان‌های فارسی و روسی در پرتو تفاوت‌های فرهنگی

سوینج مهدیخانی^۱

خلیدا صیامی ایدلاک^۲

مجید استیری^۳

چکیده

در این پژوهش بر مبنای نظریه دو زبان‌شناس برجسته روس ل. و. شربا و ل. آ. نوبکف، هشت عبارت و اصطلاح رایج در زبان‌های فارسی و روسی در پرتو تفاوت‌ها و شباهت‌های فرهنگی بررسی می‌شود. هدف پژوهش این است که دانشجویان روسی‌آموز عبارات و اصطلاحات روسی را با عبارات و اصطلاحات فارسی از لحاظ فرهنگی مقایسه و آنها را درست به کار برند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، اگرچه معادل‌هایی برای عبارات و اصطلاحات در فرهنگ فارسی و روسی نوشته می‌شود، اما به کارگیری آنها در فرهنگ هر دو زبان باتوجه به موقعیت زمانی، شاخص‌های فرهنگی و آداب گفتار همیشه یکسان نیست و گاهی تفاوت‌های مفهومی نیز ایجاد می‌شود که این موضوع ناشی از تفاوت‌های فرهنگی در هر دو زبان تلقی می‌گردد. بنابراین در آموزش زبان روسی به فارسی‌زبانان باید به بُعد کاربردی آنها توجه شود.

واژگان کلیدی: زبان فارسی، زبان روسی، تفاوت‌های فرهنگی، آموزش کاربردی

✉ m.estiri@gonbad.ac.ir

۱. استادیار زبان روسی، دانشکده علوم انسانی و علوم ورزشی، دانشگاه گنبد کاووس، گنبد کاووس، ایران. (نویسنده مسؤل)

kh.siyami@ub.ac.ir

۲. استادیار زبان روسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بجنورد، بجنورد، ایران.

smehdikhanli@guilan.ac.ir

۳. استادیار زبان روسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

۱- مقدمه

زبان‌ها در بازنمایی مفاهیم مختلف، گاه از ابزارهای گوناگون و ویژه‌ای بهره می‌برند. یکی از این ابزارها فرهنگ جامعه زبانی است. فرهنگ به واژگان و عبارات در یک ساختار دستوری معین از یک زبان مشخص، مفهومی تازه می‌بخشد که آن واژگان یا عبارات تنها در بافت فرهنگی آن جامعه معنا و مفهوم پیدا می‌کند. این موضوع نشان می‌دهد که تنها با تکیه بر دایره لغات کافی و وافی و نیز ساخت جملات دستوری صحیح گاهی امکان برقراری ارتباط برای زبان‌آموز فراهم نیست و زبان‌آموز در بستر ارتباطات فرهنگی زبان جامعه هدف دچار چالش می‌شود. برخلاف نظریه‌های دستور ساختاری و دستور گشتاری-زایشی، گاهی روساخت و ژرفساخت یک جمله و نیز معنای صرف واژگان، مفهوم اصلی آن جمله را بیان نمی‌کند و تنها با استناد به فرهنگ آن جامعه زبانی و با ارتباطات، مفهوم واقعی جمله بیان می‌گردد. درحقیقت، زبان و فرهنگ دو عنصر جدایی‌ناپذیر تلقی می‌شوند که برای یادگیری دقیق و سنجیده زبان خارجی باید به فرهنگ آن جامعه زبانی نیز توجه کرد.

دیدگاه‌های بسیاری درخصوص ارتباط فرهنگ با زبان و نقش فرهنگ در به‌کارگیری زبان وجود دارد که دیدگاه‌های موجود در این زمینه بر این موضوع صحت می‌گذارد. کاربرد زبان در بافت فرهنگی، درواقع ارتباط آن جامعه زبانی را در موقعیت خاص زبانی بررسی می‌کند. زبان‌آموز باید باتوجه به بافت فرهنگی جامعه هدف ظرافت‌های معنایی عبارت یا جمله را در نظر بگیرد و در کاربرد آن سنجیده عمل نماید. تلفیق و پیوند فرهنگ و زبان به بهینه‌سازی فرایند آموزش و تحقق اهداف عملی آموزش، یعنی کاربرد زبان حتی در موقعیت‌های خاص ارتباطی و فرهنگی، کمک شایانی می‌کند. در این پژوهش، با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی مفاهیم زبان و فرهنگ و نیز نظریه‌های ارائه‌شده درباره رابطه این دو مفهوم و همچنین تأثیر آموزش فرهنگ بر آموزش زبان خارجی بررسی شده‌است. براین اساس، ابتدا پیشینه پژوهش‌ها درمورد رابطه زبان و فرهنگ در زبان‌های فارسی و روسی مرور می‌گردد. سپس اصطلاح زبان و فرهنگ و نیز ارتباط آنها با یکدیگر بررسی می‌شود. در ادامه عبارات و اصطلاحاتی که مردم ایران و روسیه در فرهنگ خود به‌کار می‌برند، توضیح داده و درصورت تفاوت مفهومی با یکدیگر مقایسه می‌شوند. در پژوهش حاضر، عمدتاً از عبارات و اصطلاحاتی استفاده شده‌است که ظرافت‌های معنایی و مفهومی و نیز موقعیت زمانی کاربرد آنها در زبان‌های روسی و فارسی ممکن است متفاوت یا متشابه باشد. از دیدگاه مؤلفان مقاله، عبارات و اصطلاحات روسی و فارسی، قبل از اینکه یک عبارت یا جمله صرف دستوری تلقی

گردد، باید مقوله‌ای فرهنگی باشد که رسالت اصلی آن ایجاد ارتباط کلامی بین انسان‌هاست. این دیدگاه بر پایه نظریه‌های ل. و. شربا^۱ و ل. آ. نوبکف^۲ استوار است. به اعتقاد آنها در اصول و روش تدریس زبان روسی به‌عنوان یک زبان خارجی، مدرس علاوه بر تعیین اهداف آموزشی و راه‌های رسیدن به این اهداف و همچنین ابعاد نظری آموزش، باید به بُعد کاربردی آموزش نیز توجه داشته باشد.

۲- پیشینه پژوهش

ارتباط فرهنگ و زبان و نقش آن در آموزش زبان از دیرباز توجه بسیاری از محققان و پژوهشگران علم زبان‌شناسی را به خود جلب نموده‌است. این موضوع در سایر علوم مرتبط با زبان‌شناسی، همانند روان‌شناسی، علوم اجتماعی، فلسفه و ... نیز بررسی شده‌است. تاکنون در خصوص فرهنگ و زبان و جایگاه فرهنگ در آموزش زبان پژوهش‌های زیادی به فارسی و روسی شده، اما عبارات و اصطلاحات روسی و فارسی باتوجه به موقعیت و فرهنگ متناسب با آن جامعه زبانی مقایسه نشده‌است. در ادامه به پژوهش‌های فارسی و روسی در زمینه فرهنگ و زبان و جایگاه فرهنگ در آموزش زبان اشاره می‌شود.

حاجی‌رستم‌لو (۱۳۸۶) به رویکرد و جایگاه فرهنگ در کتاب‌های تألیفی می‌پردازد. وی با اشاره به رابطه تنگاتنگ زبان و فرهنگ، تأکید دارد که فرهنگ باید متعادل و منسجم در برنامه‌ریزی آموزش زبان‌های خارجی گنجانده شود و در این موضوع نباید افراط یا تفریط کرد. آگاهی از مبانی فرهنگی زبان‌های خارجی نه تنها بی‌توجهی به فرهنگ زبان مقصد قلمداد نمی‌شود، بلکه بینش زبان‌آموز را نسبت به فرهنگ خود ارتقا می‌دهد.

تاج‌آبادی و آقاگل‌زاده (۱۳۹۰) کمبود وقت، کتاب‌های آموزشی مناسب و همچنین انکار فرهنگی زبان‌آموزان را از چالش‌های آموزش فرهنگ در آموزش زبان برمی‌شمارند و پیشنهادهایی ارائه می‌دهند. نگارندگان بر این‌اند که چنانچه هدف آموزش زبان، یادگیری شیوه ارتباط با سخن‌گویان آن زبان باشد، نیاز به آموزش نکات فرهنگی که دارای محتوای فرهنگی مناسب و منطقی باشد، بیش از پیش احساس می‌شود.

رستم‌بیک تفرشی و رضانی واسوکلائی (۱۳۹۱) با ذکر تعاریفی از فرهنگ و زبان، آنها را گویای یک رابطه نزدیک می‌دانند که همدیگر را پوشش می‌دهند. علاوه بر این، برای یادگیری

1. Л.В. Щерба / L.V. Shcherba

2. Л.А. Новиков / L.A. Novikov

زبان خارجی و کاربرد آن در بافت فرهنگی متناسب، آموزش فرهنگ، امری اجتناب‌ناپذیر قلمداد می‌شود. این دو نویسنده برای نشان دادن فرهنگ جامعه زبان خارجی و مقایسه آن با فرهنگ جامعه زبان بومی در قالب مهارت‌های چهارگانه زبانی، تهیه تصاویر، متون و نوارهای صوتی و تصویری را پیشنهاد می‌دهند و بر این‌اند که پرورش زبان‌آموزان توانا در سایه آموزش همزمان فرهنگ محقق می‌گردد.

مرادی و رحمانی (۱۳۹۵) فرهنگ و زبان را لازم و ملزوم یکدیگر، زبان را بخشی از فرهنگ و فرهنگ را بخشی از زبان تلقی می‌کنند که جدایی‌ناپذیرند. آنها زبان را محصول فرهنگ و ابزاری واسطه‌ای به‌شمار می‌آورند که به فرهنگ معنا می‌بخشد و معانی فرهنگی زبان را شکل می‌دهد و ارتباط با آن صورت می‌پذیرد. آنان فرهنگ را تصویر فوری عملکردهای زبانی در زمان و مکان مشخص می‌دانند. آنها ارزش زبان و فرهنگ را در سایه آموزش همزمان زبان و فرهنگ به زبان‌آموز با افزودن نکات فرهنگی بیشتر در زمینه ترجمه و معادل‌یابی قلمداد می‌کنند، نیز لازمه ترجمه صحیح را یادگیری فرهنگ افرادی گویشوران آن زبان می‌دانند.

خانجانی (۱۳۹۵) با اشاره به تجربه تدریس زبان فارسی به خارجی‌ان در سال‌های اخیر عنوان می‌کند که دانشجویان این رشته علی‌رغم دانش زبانی گسترده هنگام کاربرد دچار چالش می‌شوند و دلیلش عدم توجه لازم به عوامل فرازبانی از جمله فرهنگ است. زبان پوششی مادی برای فرهنگ است.

ن. و. ساسینا^۱ (2009) بیان می‌کند که برای آموزش موفق یک زبان خارجی، تنها نباید بر مهارت‌های زبانی زبان‌آموز تکیه کرد. بلکه باید فرهنگ آن زبان مدنظر قرار گیرد و نیاز به ایجاد شرایط آموزشی مناسب برای تحقق رویکرد فرهنگ‌شناسی زبان در آموزش زبان خارجی و شکل‌دهی این فرایند براساس اصول بررسی همزمان فرهنگ‌ها احساس می‌شود.

یو. آ. بزیزیکووا^۲ (2018) رابطه زبان و فرهنگ در آموزش زبان‌های خارجی را از رویکرد و دیدگاه فرهنگی بررسی می‌کند. از دیدگاه وی، زبان و فرهنگ مفاهیمی جدایی‌ناپذیرند و زبان جدا از فرهنگ و فرهنگ جدا از زبان تعریف نمی‌شود. زبان، فرهنگ را حفظ و به نسل‌های بعدی منتقل می‌کند و دنیای انسان و فرهنگ او را نیز منعکس می‌سازد.

ی. آ. تسیگانکووا^۳ (2018) بیان می‌کند که بررسی و مطالعه فرهنگ بدون زبان و زبان بدون آگاهی از اصول فرهنگی، در جامعه‌ای که فرهنگ و زبان مشخصی برای آن تعریف می‌شود،

1. H.B. Сасина / N.V. Sasina
2. Ю.А. Безъязыкова / Ju.A. Bezjazykova
3. Е.А. Цыганкова / E.A. Tsygankova

امکان‌پذیر نیست. در زمان تدریس دوره‌های زبان روسی به‌عنوان زبان خارجی به دانشجویان باید به آموزش ارتباطات بین‌فرهنگی توجه ویژه‌ای شود. به اعتقاد تسیگانگوا هدف اصلی آموزش زبان در مؤسسات آموزش عالی، شکل‌گیری مهارت‌های ارتباطی آنان است.

ک. ا. سوریگف^۱ (2020) آموزش ارتباطات و تعاملات بین‌فرهنگی، تخصصی و عمومی را به افرادی که سنت‌های ملی، ساختار زبانی و جامعه‌ای متفاوت دارند از اهداف اساسی استادان معاصر زبان خارجی به‌شمار می‌آورد. او نقش اصلی زبان را حفظ فرهنگ می‌داند که به نسل‌های بعد منتقل می‌شود. از دیدگاه وی، فرهنگ به دستاوردهای بشری در زندگی معنوی و اجتماعی اطلاق می‌شود که انسان‌ها را به یکدیگر نزدیک و کمک می‌کند تا افراد یکدیگر را درک کنند. او خاطر نشان می‌سازد که زبان‌ها بسیار متفاوت‌اند و این تفاوت‌ها ناشی از اختلاف در سنت‌ها و آداب و رسوم فرهنگ‌هاست.

آ. آ. پوتیوگینا^۲ و آ. آ. چبوریشکف^۳ (2021) در فرایند شکل‌گیری و رشد مهارت‌های دستوری و واژگانی زبان‌آموزان، کاربرد اشعار و گزیده‌هایی از آثار ادبی را توصیه می‌کنند. آنها ورود آثار ادبی به فرایند آموزش زبان روسی را به‌عنوان یک زبان خارجی در تمام مراحل آموزش فرصتی برای توصیف فرهنگ یک کشور و همچنین هنجارهای اجتماعی پذیرفته‌شده در آن جامعه یا در منطقه خاصی از کشور قلمداد می‌کنند. به اعتقاد آنها، متون آثار ادبی، نمونه‌هایی از روابط مردم روسیه و فرهنگ اصیل آنها را نشان می‌دهد که افراد در طول تاریخ این روابط و فرهنگ‌ها را به‌وجود آورده‌اند.

۳- چارچوب نظری

۳-۱- زبان

زبان در «فرهنگ بزرگ سخن» این‌گونه تعریف می‌شود: طرحی نظام‌مند در ذهن انسان که به وسیله آواها یا نشانه‌های نوشتاری آنها بر مبنای قوانین سازمان‌یافته، صورت خارجی می‌یابد و به‌منظور بیان افکار و احساسات یا برقراری ارتباط به‌کار می‌رود. همچنین زبان در معنای خاص‌تر مجموعه علائم و نشانه‌هایی است که در حوزه خاصی یا بین گروه خاصی به‌کار می‌رود. در «لغت‌نامه دهخدا» طبق تعریف نیکولای مار^۴، زبان در شمار پدیده‌های اجتماعی است که در طول تمام مدت وجود اجتماع عمل می‌کند. زبان با تولد و تکامل اجتماع به‌وجود

1. К.О. Суриков / K.O. Surikov

2. А.А. Евтюгина / A.A. Evtjugina

3. А.А. Чебурьшков / A.A. Cheburyshkov

4. Николай Марр / Nikolaj Marr

آمده و تکامل می‌یابد و با مرگ اجتماع نیز می‌میرد و در خارج از اجتماع، زبان وجود ندارد. تکامل زبان از راه گسترش و تکامل عناصر اصلی آن انجام می‌گیرد. این واژه در فرهنگ‌ها و زبان‌های دیگر از جمله فرهنگ و زبان روسی تعاریف مشابهی دارد. «فرهنگ لغت تفسیری زبان روسی»^۱ (917: 2004) زبان را ساختار صوتی و دستوری ویژه‌ای قلمداد می‌کند که افکار از طریق آن بیان و ارتباط با آن برقرار می‌گردد. طبق تعریف و. ی. دال^۲ (695: 1882) زبان، مجموعه‌ای از تمام لغات ملل است که افکار خود را از این راه منتقل می‌کند. ا. س. آخمانووا^۳ (530: 1966) زبان را یکی از نظام‌های اصیل نشانه‌شناختی به‌شمار می‌آورد که ابزار اصلی و مهم ارتباط بین اعضای یک مجموعه انسانی معین تلقی می‌شود. همچنین از دیدگاه او، سیستم زبانی ابزاری برای توسعه تفکر، انتقال سنت‌های فرهنگی و تاریخی از نسلی به نسل دیگر به‌شمار می‌رود.

از تعاریف ساده زبان به‌طور عام در زبان‌های فارسی و روسی بدیهی است که با زبان مفاهیم منتقل می‌شود و ارتباط برقرار می‌گردد. زبان نظامی است که در آن انسان‌های یک سرزمین با نمادهای قراردادی با یکدیگر تعامل و ارتباط دارند و جهان‌بینی آنها با انسان‌های دیگر سرزمین‌ها متفاوت است و این موضوع دال بر این مهم است که هر زبان بر تفکر و جهان‌بینی فرد تأثیر می‌گذارد و آن زبان جهان‌بینی خاصی برای خود تعریف می‌کند. در این جهان‌بینی انسان‌ها با نمادهای قراردادی با یکدیگر ارتباط و تعامل برقرار می‌کنند و دنیای واحدی را می‌سازند. در برقراری ارتباط مفاهیم، هنجارها، فرهنگ‌ها و ... نسل‌به‌نسل منتقل می‌شود و این نقش اصلی زبان است. در واقع، زبان ابزاری جهان‌شمول است که از لحاظ جامعیت و کمالیت این ویژگی را دارد که مرزهای انسانی را درنور دیده و رنگ ارتباط از طریق آن حاصل گردد و این‌گونه است که زبان تجلیگر میراث فرهنگی یک جامعه می‌شود. هر واژه در هر زبان مفهومی را کلی بیان می‌کند، اما گاه یک واژه در فرهنگی خاص بیانگر موضوعی خاص در آن فرهنگ است. به‌عنوان نمونه، واژه‌ها برای نسبت‌های فامیلی و خانوادگی در فرهنگ روسی در مواردی با نسبت‌های فامیلی در فرهنگ و زبان فارسی متفاوت است؛ در روسی عمه، خاله، زن‌عمو و زن‌دایی با واژه (tjoťja) тётя و عمو، دایی، شوهرخاله و شوهرعمه با واژه (djadja) дядя بیان می‌گردد. واژه (maslenitsa) масленица در فرهنگ روسیه به جشن یک‌هفته‌ای (پایان ماه فوریه و آغاز ماه مارس) اطلاق می‌شود که در روسیه و کشورهای اسلاونژاد همانند بلاروس و اکراین برگزار می‌شود. این واژه در فرهنگ لغت‌های روسی - فارسی وجود ندارد، زیرا

1. Толковый словарь русского языка / Tolkovyj slovar' russkogo jazyka

2. В.И. Даль / V.I. Dal'

3. O.C. Ахманова / O.S. Akhmanova

خاص فرهنگ روسیه است. واژه یلدا به معنای تولد و زایش است و در فرهنگ ایرانی، ایرانیان به مناسبت تولد مهر در آخرین شب فصل پاییز که بلندترین شب سال است جشن بر پا می‌کنند. این واژه ویژه فرهنگ ایرانی است. در زبان اسکیمویی - زبان اقلیت بسیار نادری از مردم روسیه - واژه‌های زیادی برای «برف» وجود دارد و در جنوب ایران برای واژه «خرما»، زیرا هر جامعه زبانی، برحسب میزان اهمیتی که برای حوزه‌ای خاص قائل است، تقسیم‌بندی ویژه‌ای برای آن در نظر می‌گیرد (صفوی، ۱۳۷۱: ۲۱). در واقع زبان‌های گوناگون، دنیا، نگرش، تفکر و فرهنگی متفاوت ایجاد می‌کنند.

۳-۲- فرهنگ

ریموند هنری ویلیامز^۱ از شخصیت‌های تأثیرگذار در مباحث گسترده فرهنگ، فرهنگ را از مفاهیم بسیار پیچیده در زبان انگلیسی به‌شمار می‌آورد و معتقد است که این واژه باید در حوزه‌ها و نظام‌های مختلف برای تبیین مفاهیمی مهم استفاده شود. به اعتقاد وی اصطلاح فرهنگ سه کاربرد دارد:

۱. اشاره به رشد فکری، روحی و زیباشناختی فرد، گروه یا جامعه؛
۲. دربرگرفتن تعدادی از فعالیت‌های ذهنی و هنری و محصولات آنها؛
۳. مشخص کردن راه و رسم زندگی، اعمال، فعالیت‌ها، باورها، آداب و رسوم مردم، یک گروه یا یک جامعه (نک. اسمیت، ۱۳۸۳: ۱۳).

این واژه در حوزه‌های مختلف علوم انسانی تعاریف ویژه خود را دارد. در میان تعاریف به‌دلیل گستردگی معانی ممکن است تداخل معنایی صورت گیرد، بنابراین افرادی همانند کروبر^۲ و کلوکهون^۳ این واژه را از ابعاد توصیفی، تاریخی، هنجاری، روان‌شناختی، ساختاری و ژنتیکی بررسی کرده‌اند. در تعریف هنجاری فرهنگ، فرهنگ نوعی قاعده، شیوه، راه و رسم زندگی و باورهای پذیرفته‌شده تعریف می‌شود که به الگوهای رفتاری یک جامعه شکل می‌دهد. در تعریف روان‌شناسی فرهنگ، جامعه از راه ارتباط فرهنگی آموزش می‌بیند و نیازهای مادی و عاطفی خود را برآورده می‌سازد. اگرچه سایر ابعاد تعریفی فرهنگ نیز بعدی از تعریف فرهنگ را روشن می‌سازد، اما این واژه در ابعاد هنجاری و روان‌شناختی بیش از پیش هنجارهای فرهنگی را روشن می‌سازد. فرهنگ به مجموعه ویژگی‌های رفتاری و عقیدتی

1. Raymond Henry Williams
2. Kroeber
3. Kluckhohn

اکتسابی اعضای یک جامعه خاص گفته می‌شود (کوئن^۱، ۱۳۸۴: ۳۷). در این جامعه، مردم که خود فرهنگ را آگاهانه، با باورها یا در هنجارهای اجتماعی کسب نموده‌اند، از آن تأثیر می‌پذیرند و در مناسبت‌های اجتماعی با دیگران آن را بروز می‌دهند. زبان به‌عنوان یکی از منابع مهم فرهنگی نقش پررنگی در این مناسبت‌های اجتماعی ایفا می‌کند. در واقع زبان در کنار عوامل مهم دیگری همانند تاریخ، هویت فرهنگی یک جامعه را تشکیل می‌دهد.

۳-۳- ارتباط فرهنگ و زبان

از دیدگاه گ. س. تر-میناسوا^۲ (14: 2000)، زبان آینه فرهنگ است که نه تنها دنیای واقعی و شرایط واقعی زندگی فرد، بلکه آگاهی اجتماعی، ذهنیت، شخصیت ملی، شیوه زندگی، سنت‌ها، آداب و رسوم، اخلاق، نظام ارزشی، نگرش و جهان‌بینی وی نیز در آن منعکس می‌شود. در اصطلاح فرهنگ‌شناسی، زبان اغلب به این صورت معنا می‌شود:

۱. زبان، آینه فرهنگ است که نه تنها دنیای واقعی محیط یک فرد، بلکه ذهنیت مردم، سنت‌ها، آداب و رسوم، اخلاق، هنجارها، ارزش‌ها و تصویر دنیای آنها را منعکس می‌کند.
 ۲. زبان گنجینه فرهنگ است؛ زیرا دانش، مهارت‌ها، ارزش‌های مادی و معنوی یک ملت در زبان آن ملت اندوخته شده‌است. این گنجینه ارزش‌های مادی و معنوی یک ملت را در قالب واژگان، دستور زبان، اصطلاحات، ضرب‌المثل‌ها، فولکلور، ادبیات داستانی، بیان نوشتاری و شفاهی منعکس و حفظ می‌کند.

۳. زبان حامل فرهنگ است، زیرا فرهنگ با زبان از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود.
 ۴. زبان ابزاری فرهنگی است که شخصیت فرد را شکل می‌دهد. ابزاری که شخص عیناً از زبان، ذهنیت، سنت‌ها و آداب و رسوم مردم و همچنین تصویر فرهنگی خاصی از جهان را درک می‌کند. فرهنگ با زبان منتقل می‌شود و انسان با این ابزار از سایر موجودات متمایز می‌گردد. فرهنگ یک فرایند اجتماعی است که گاه چنان بر ذهن انسان تأثیر می‌گذارد که شخصیت وی را شکل می‌دهد و او را مجاب می‌کند مطابق با هنجارهای تعیین‌شده جامعه رفتار نماید. آگاهی از فرهنگ زبانی جامعه زبانی نه تنها قابلیت‌ها را شکوفایی می‌بخشد، بلکه درک استفاده از ارتباطات زبانی بین فرهنگی را نیز افزایش می‌دهد. در یک بافت فرهنگی شخصیت، طرز تفکر، احساسات، کارها و رفتار افراد می‌تواند از طریق زبان آشکار شود. در واقع فرهنگ برپایه زبان استوار است و گونه‌های مختلف زبانی می‌تواند ناشی از تفاوت‌های فرهنگی قلمداد شود.

1. Cohen, B

2. Г.С. Тер-минасова / G.S. Ter-minasova

زبان‌های فارسی و روسی، به‌عنوان جزئی از خانوادهٔ زبان‌های هندواروپایی هرکدام دارای فرهنگی غنی هستند. در سال‌های اخیر، آموزش زبان مبتنی بر مباحث نظری و با تکیه بر ابعاد عملی بوده‌است. آگاهی از فرهنگ زبان مقصد از ابعاد عملی آموزش و فراگیری زبان تلقی می‌شود. گاه شایسته است برخی از عبارات‌ها و جمله‌ها، متناسب با بافت فرهنگی زبان مقصد به‌کار برده شود. به‌عنوان نمونه، «شب به خیر» در روسی متناسب با زمان به دو شکل، و «خوش‌آمدید» به تناسب موقعیت با عبارات‌های مختلف بیان می‌شود. بنابراین فراگیری فرهنگ متناسب با بافتار جمله گاه مهم است. زبان آموز به‌دلیل عدم آگاهی و نیز ناآشنایی با شرایط فرهنگی جامعهٔ هدف، قالب‌ها و صورت‌های زبانی آن جامعه را متناسب با قالب‌های فرهنگی جامعهٔ خود به‌کار می‌برد. درواقع تفکر، فرهنگ و زبان در آموزش زبان مقولات مهمی تلقی می‌شوند که ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند. این موضوع برای روسی‌آموزان فارسی‌زبان نیز اهمیت بسیار دارد و آنان در دروس تأثیرات فرهنگی-ادبی ایران بر روسیه، اصطلاحات و ضرب‌المثل‌های روسی و تاریخ، جغرافیا و فرهنگ روسیه با هنجارهای فرهنگی و کاربرد اصطلاحات در شرایط خاص خود آشنا می‌شوند. در سال‌های اخیر ارتباطات و مناسبات اجتماعی و فرهنگی ایران و روسیه رو به گسترده‌گی بوده‌است و باید آموزش در دانشگاه‌ها جنبهٔ عملی نیز داشته باشد اما هنوز شاهدیم که روسی‌آموزان فارسی‌زبان قادر به برقراری ارتباط کارآمد و کاربرد عبارت در موقعیت خاص نیستند. به‌عنوان نمونه، «بفرمایید» در فرهنگ ایرانی هنگام ورود یا خروج به‌کار می‌رود اما در فرهنگ روسی «пожалуйста» (pozhalujsta) این‌گونه نیست یا کاربرد «خسته نباشید» با «бог в помощь» (bog v pomoshch) یکی نیست. به اعتقاد ی. م. ورشاگین^۱ و و. گ. کاستوماروف^۲ (1990: 26) ارتباط زبان و فرهنگ در ارتباطات بین‌فرهنگی نمود پیدا می‌کند؛ ارتباطات بین‌فرهنگی درک متقابل کافی دو شرکت‌کننده در یک عمل ارتباطی متعلق به فرهنگ‌های مختلف ملی هستند. آگاهی از فرهنگ جامعهٔ هدف درک استفاده از ارتباطات زبانی بین‌فرهنگی را نیز افزایش می‌دهد.

نظریهٔ ارتباط یا کنش‌های گفتاری ابعاد کاربردی زبان را در فعالیت‌های مختلف بشری مطالعه می‌کند. محققانی همانند س. ی. لیدینسکی^۳ و ل. ف. گربیک^۴ (2011: 61) ارتباط را به‌عنوان فرایندی پویا در روان‌شناسی زبان بررسی می‌کنند، بنابراین، تعاریف موجود در آثار

1. E.M. Верещагин / E.M. Vereshchagin
2. В.Г. Костомаров / V.G. Kostomarov
3. С.И. Лебединский / S.I. Lebedinskij
4. Л.Ф. Гербик / L.F. Gerbik

علمی، تمام جنبه‌های کاربردی زبان را پوشش نمی‌دهد. از دیدگاه زبان‌شناسی ارتباطی معاصر، مهارت کاربرد زبان در زمره فعالیت‌های فکری فرهنگی-اجتماعی قرار می‌گیرد، به همین دلیل در اصول و روش تدریس زبان روسی به‌عنوان یک زبان خارجی باید دو هدف اساسی برای زبان‌آموز مد نظر قرار بگیرد: فراگیری درک یک فرهنگ جدید و درک ارتباط میان فرهنگی؛ یعنی توانایی برقراری ارتباط با گویشوران آن زبان. بنابراین شخص زبان‌آموز باید علاوه بر ساختار زبانی زبان مقصد، بر محتوای فرهنگی آن زبان نیز تسلط پیدا کند.

فرهنگ و واژگان زبان در معنای عام معنای مستقلی دارند، اما در کنش‌های ارتباطی و در معنای خاص معنا و مفهومی دیگر پیدا می‌کنند. این موضوع در واقع با نظریه نوام چامسکی^۱ که زبان را در موقعیتی آرمانی که در آن دو انسان در سطح واژگان و دستور بر زبان تسلط کامل دارند و به‌هیچ‌وجه حق دخل و تصرف در آن را ندارند، تناسب ندارد. در تحلیل چامسکی، واژگان از لحاظ کاربرد بررسی نمی‌شوند و دستور زبان نیز باید بتواند جملات بسیاری تولید کند که مسلماً این جملات با یکدیگر تفاوت دارند؛ یعنی در واقع زبان در نظر وی در خلا بررسی می‌شود و زایایی وی زایایی دستوری است نه ارتباطی و کاربردی. بدیهی است آنچه در ارتباطات فرهنگی زبانی صورت می‌پذیرد گاهی با نظر چامسکی منافات ندارد. در مقابل، سرل^۲ و گرایس^۳ (۱۳۷۷: ۱۱) به نظریه توانش ارتباطی اعتقاد داشتند و از دیدگاه آنان توانش ارتباطی با زبان در دنیای واقعی صورت می‌پذیرد و از توانش زبانی جداست. به‌عنوان مثال، «давай» (dava) در روسی معنایی خاصی دارد اما در ارتباطات اجتماعی معنایش دگرگون می‌شود که در واژگان و یا دستور روسی بدان پرداخته نشده است. در فارسی نیز برای «ممنون» یا «تشکر» معانی دیگری علاوه بر معنای اصلی در موقعیت‌های ارتباطی استنباط می‌شود. برای مثال، هنگام ریختن آب در لیوان، ممنون یا تشکر یعنی «کافی است» و این در دستور چامسکی جایی ندارد.

برای هر نوع ارتباط زبانی باید اصل همکاری کاملاً رعایت شود و طبق نظر گرایس (۱۳۷۷: ۱۷) چنانچه این همکاری نباشد، کاری از دست زبان، هر چند فصیح و بلیغ، برنخواهد آمد. هر چند وی کمیت، کیفیت، ربط و شیوه بیان را در کنار اصل همکاری چهار شرط ارتباط سالم و کامل به‌شمار می‌آورد. برخی از روسی‌آموزان فارسی‌زبان اهمیت فرهنگ را در یادگیری زبان

1. Chomsky, N
2. J. R. Searle
3. H.P. Grice

نادیده می‌گیرند و فقط بر واژگان و دستور زبان روسی تمرکز می‌کنند. این موضوع در هنگام کاربرد عبارات یا جملاتی خاص که ویژه جامعه روسی زبان است نمود پیدا می‌کند. در اصول و روش تدریس روسی به‌عنوان زبان خارجی باید دو اصل مهم ل. و. شریبا (12-8: 1974)، از زبان‌شناسان مطرح روس مدنظر قرار گیرد: (۱) تعیین هدف آموزش و راه‌های رسیدن به این هدف، (۲) کاربردی کردن روش‌های آموزش زبان خارجی؛ یعنی هدف اصلی مقولات دستوری زبان باید ایجاد ارتباط کلامی، فرهنگی و اجتماعی بین انسان‌ها در یک فرهنگ یا فرهنگ‌های گوناگون باشد. ل. آ. نویکف (2000: 71)، یکی دیگر از زبان‌شناسان روس بر کاربردی و متداول بودن محتوای آموزشی در فرایند آموزش زبان خارجی نیز تأکید دارد.

۴- روش پژوهش و نمونه عبارات‌ها و اصطلاحات روسی و فارسی

ماهیت پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی است. هشت عبارت و اصطلاح پرکاربرد که مردم ایران و روسیه به‌کار می‌برند انتخاب و هر یک توضیح داده می‌شود و نیز تفاوت‌های مفهومی در پرتو فرهنگ بررسی می‌شود.

۴-۱- عافیت باشد! - С лёгким паром! - Будьте здоровы!

در گذشته حمام در روسیه مکانی ویژه به‌شمار می‌آمد که مردم نه‌تنها برای شست‌وشوی خود، بلکه برای پاک‌سازی روح از انرژی‌های آلوده به آنجا می‌رفتند؛ یعنی در فرهنگ روسیه شستن نوعی مراسم برای شست‌وشو و پاک‌سازی جسم و روح تلقی می‌شد. اگر شخصی برای درمان بیماری‌ها، از بین بردن منفی‌ها و چشم بد به حمام می‌رفت، در خروجی حمام به او می‌گفتند: лёгкий пар («سبک»، пар «بخار»، лёгкий пар «بخار سبک») с лёгким паром که در فرهنگ فارسی با «عافیت باشد» معادل است. این آرزو قبلاً شبیه آرزوی «تولدت مبارک» بود، زیرا پس از خلاص شدن از شر انرژی منفی، شخص واقعا دوباره متولد می‌شد. این عبارت در روسی یک سلام یا آرزوی سلامتی برای کسی است که به تازگی حمام بخار گرفته یا شسته شده‌است. پیشینه این عبارت در زبان روسی به این صورت است: الف. در حمام‌های روسی، گرم‌ترین مکان تقریباً نزدیک‌ترین فاصله به سقف بود، جایی که یک سکوی قفسه‌ای وجود داشت که شخص روی آن دراز می‌کشید و بخار می‌گرفت. برای کسانی که به حمام می‌رفتند، آرزوی بخار سبکی داشتند، یعنی بخاری که به سرعت از سنگ‌های داغ به سمت بالا می‌رفت.

ب. در حمام، بخار می‌تواند با مونوکسید کربن مخلوط شود، که مردم اغلب از آن می‌سوختند و بسیار خطرناک بود. این بخار برخلاف بخار سبک و خوب، بخار سنگین نامیده می‌شد، بنابراین آنها آرزوی بخار سبک می‌کردند. علاوه بر این، در روزگاران قدیم این آرزو برای کسی گفته می‌شد که قرار بود در حمام از دسیسه‌ها محافظت شود. بعد از تعبیر лёгкий пар (بخار سبک) این عبارت رایج بین مردم شکل گرفت:

Пусть баня пойдёт на пользу, а не во вред. بگذارید حمام مفید باشد نه مضر.

در روسیه اعتقاد بر این بود که هر حمام دارای یک موجود نسبتاً ترسناک و خطرناک است و اگر چیزی را دوست نداشته باشد، می‌تواند صاحب آن را با «بخار سنگین» در حمام خفه کند. بنابراین، همه آنها آرزوی лёгким паром (بخار سبک) داشتند. اکنون این عبارت معنای خود را از دست داده و درست مانند یک آرزوی خوب و سلامتی فقط بعد از حمام استفاده می‌شود.

همان‌طور که گفته شد اصطلاح с лёгким паром به معنی «عافیت باشد» در زبان روسی فقط پس از حمام استفاده می‌شود، این در حالی است که در زبان فارسی عبارت «عافیت باشد» بعد از حمام و نیز بعد از عطسه به کار می‌رود. در زبان روسی در هنگام عطسه از اصطلاح будь (-те) здоров(-а, -ы) استفاده می‌شود که معادل عبارت «عافیت باشید» است. در فرهنگ ایرانی اگر کسی عطسه کند بعد از آن به حکم ادب به شخص عطسه‌کننده «عافیت باشد» گفته می‌شود. عافیت در لغت به معنی سلامتی و تندرستی است، بنابراین هنگام بیرون آمدن فرد از حمام و نیز زمان عطسه کردن به او، وقتی می‌گوییم «عافیت باشد» و در اصل، برای او طلب سلامتی از خداوند خواستاریم. بنابراین در فرهنگ روسی از دو عبارت برای آرزوی سلامتی و عافیت در موقعیت‌های بالا استفاده می‌شود؛ с лёгким паром و будь (-те) здоров(-а, -ы) در صورتی که در زبان فارسی تنها از عبارت «عافیت باشد» برای ابراز عافیت و سلامتی در این موقعیت‌ها بهره می‌برند.

۴-۲- نوش جان! - На здоровье! - Приятного аппетита!

در روسی عبارت приятного аппетита از عبارت فرانسوی bon appetite وام گرفته شده است. دقیق‌ترین ترجمه این عبارت хорошего аппетита «اشتهای خوب» به نظر می‌رسد، یعنی در واقع آرزو و میلی برای خوردن و نیز معده را پر کردن است. این عبارت در

روسی دقیقا نشانه‌ای برای شروع خوردن و میل کردن است. قبل از انقلاب روسیه مرسوم نبود که زمان صرف یک وعده غذایی приятного аппетита گفته شود. در آن زمان، مردم آداب دینی را به شدت رعایت می‌کردند. مرسوم بود قبل از غذا دعای отче наш (ای پدر ما) را می‌خواندند و سپس بزرگ‌تر خانواده سفره را برکت می‌داد. در زمان اتحاد جماهیر شوروی، زمانی که ذکر خدا از حافظه مردم حذف شد، دعای «ای پدر ما» با عبارت приятного аппетита جایگزین شد که ترجمه تحت‌اللفظی کلمه فرانسوی bon appetite است.

در فارسی «نوش جان» دعایی است و معانی «گوارا باد» و «گوارای وجود» و نیز به شادی و سلامتی و گوارایی میل کردن دارد و در فرهنگ فارسی اغلب در پایان صرف غذا و گاه در ابتدا یا میانه صرف غذا بیان می‌شود.

اصطلاح приятного аппетита به معنای «نوش جان»، در فرهنگ روسی قبل از صرف غذا یا در زمان صرف غذا استفاده می‌شود نه در پایان صرف غذا. علاوه بر این، در پاسخ به کسی که خوراکی یا نوشیدنی را تعارف می‌کند، به کار می‌رود که در روسی معادل آن یعنی приятного аппетита در این کاربرد استفاده نمی‌شود. علاوه بر این اصطلاح در روسی اصطلاح на здоровье به معنای «نوش جان» یا «گوارای وجود» نیز به کار می‌رود که در پاسخ به تشکر بابت پذیرایی، هدیه و ... به کار برده می‌شود.

۴-۳- شب به‌خیر! - Доброй вечер! - Спокойной ночи! - Доброй ночи!

«شب به‌خیر» در روسی با عبارتهای доброй ночи، спокойной ночи، доброй ночи و добрый вечер تطابق دارد که در فرهنگ روسی کاربردهای متفاوتی دارند. доброй ночи در دو موقعیت به کار می‌رود: هنگامی که در شب، مکالمه تمام می‌شود و قصد خداحافظی دارند، و قبل از خواب. доброй ночи که کمتر استفاده می‌شود با спокойной ночи هم‌معناست. در فرهنگ روسی добрый вечер نیز برای «شب به‌خیر» در موقع دیدار به کار می‌رود. اگرچه معادل آن «عصر به‌خیر» نیز با توجه به نسبت زبانی، به معنای «شب به‌خیر» است.

در فارسی «شب به‌خیر» در ساعات مختلف شب در لحظه دیدار، خداحافظی و نیز قبل از خواب استفاده می‌شود. نکته مهم در کاربرد доброй вечер و спокойной ночи این است که روس‌ها در یک کاربرد با استفاده از واژه یا ترکیب‌واژه در حالت اضافی^(۱) родительный падеж مفهوم آرزو را برای مخاطب بیان می‌کنند که در спокойной ночи این موضوع دیده می‌شود و در واقع فعل آرزو کردن желать در این عبارت حذف شده است. با مقایسه این

دو عبارت مشخص می‌گردد که *спокойной ночи* در حالت اضافی در زمان خداحافظی، و *добрый вечер* در حالت نهادی^(۲) *именительный падеж* در زمان دیدار به کار می‌رود که در فرهنگ فارسی دیده نمی‌شود.

۴-۴- خسته نباشید! خدا قوت! Бог в помощь!

این اصطلاح در فرهنگ فارسی بسیار و در فرهنگ روسی به ندرت به کار می‌رود و کاربرد آن در دو فرهنگ نیز متفاوت است. «خسته نباشید» یا «خدا قوت» در فارسی قبل، بعد و در زمان کار به کار برده می‌شود، اما در روسی *Бог в помощь* قبل و در زمان انجام کار به کار می‌رود و در پایان کار اصلاً به کار برده نمی‌شود. در روسی *Бог в помощь* با معادل‌های «خسته نباشید» یا «خدا قوت» نیز بیانگر آرزوی موفقیت برای کسی در کاری است که در فارسی کاربردی ندارد. علاوه بر این، *Бог в помощь* در روسی برای کارهای فیزیکی سنگین و طولانی به کار می‌رود، در حالی که در فارسی می‌توان از «خسته نباشید» یا «خدا قوت» برای کارهای فیزیکی سبک و سنگین استفاده نمود. اگرچه در «فرهنگ فارسی سخن»، «خسته نباشید» و «خدا قوت» در یک مفهوم به کار رفته، برای قدردانی و تشکر از کسی یا ابراز محبت به او پس از انجام کاری معمولاً سخت و طولانی (انوری، ۱۳۸۱: ۲۷۵۲)، اما «خدا قوت» در یک مفهوم و در زمان کار یا فعالیت بیانگر این است که خدا در ادامه کار به مخاطب انرژی و توانایی بیشتری بدهد که این در «خسته نباشید» نیست. «خدا قوت» جمله ایجابی است که در گذشته مردم بیشتر آن را به کار می‌بردند. «خسته نباشید» یا «خدا قوت» علاوه بر مفهومی که در «فرهنگ سخن» آمده، در فارسی برای طعنه، وقتی کسی کار ساده‌ای را بزرگ جلوه می‌دهد یا آن کار را خراب می‌کند، به کار می‌رود. نیز بیانگر درخواست اتمام کار، فعالیت، جلسه و ... است. نیز پس از اتمام کار می‌تواند بیانگر تأیید و تحسین آن کار باشد. در روسی معادلی برای این دو اصطلاح با این سه مفهوم وجود ندارد.

۴-۵- خداحافظ / خدانگهدار! (-те) Прощай! До свидания! فعلاً! Пока!

«خداحافظ» از «خدا» که در فارسی میانه برای اهورامزدا به کار می‌رفته و به معنای ارباب و پروردگار است و «حافظ» از ریشه عربی «حفظ» تشکیل شده است. در روسی کلمه‌ای که در آن این دو واژه باشد مشاهده نمی‌شود و این تا حدودی به تفاوت‌های فرهنگی و البته دینی دو کشور روسیه و ایران بازمی‌گردد.

در روسی برای خداحافظی از «до свидания» (прощайте) (прощай) و ... استفاده می‌شود که کاربرد آنها در روسی با معادل‌های آن در فارسی همیشه مشابه نیست. «до свидания» در سبک رسمی و محاوره کاربرد دارد و افراد در زمان جدایی از یکدیگر و پس از دیدار و ملاقات به کار می‌برند. معادل آن در فارسی «خداحافظ» یا «خدانگهدار» است که در محاوره و رسمی استفاده می‌کند و همانند «до свидания» در زمان جدایی افراد پس از دیدار و ملاقات استفاده می‌رود. «до свидания» در فرهنگ روسی علاوه بر معنای خداحافظ و خدانگهدار مفهوم دیگری نیز دارد که در فارسی نیست؛ یعنی به امید دیدار.

«пока» معادل «فعلا» در فارسی است و برای خداحافظی غیررسمی به کار می‌رود. به این مفهوم که تازمانی که همدیگر را نمی‌بینیم سلامت و موفق باشی. ماکسیم کرنگاوز^۱ (2007: 81) در نقد کاربرد واژه «пока» (فعلا) می‌گوید این واژه اخیرا با سرعت بالایی به صورت «пока-пока» و «пока-пока» ادا می‌شود که ناشی از تقلید عبارت «bye-bye» در انگلیسی است. اخیرا در فارسی نیز کاربرد «بای-بای» گسترش یافته است اگرچه اینها در فارسی و روسی در سبک رسمی کاربرد ندارد.

واژه «прощай» (прощайте) برای خداحافظی و نیز جدایی برای مدت طولانی یا برای همیشه به کار می‌رود. این واژه در فارسی با خداحافظ / خدانگهدار معادل است و در فرهنگ ایرانی عبارت یا واژه‌ای برای خداحافظی به مدت طولانی یا برای همیشه نداریم. اگرچه واژه‌های قدیمی و منسوخ «بدرود و الوداع» را می‌توان معادل آن دانست. در روسی برای خداحافظی از عبارتهای دیگری نیز استفاده می‌شود: «всего хорошего» (در تمام این عبارات افراد برای یکدیگر آرزوهای پسندیده دارند).

۴-۶- شما عالی به نظر می‌رسید! Вы прекрасно выглядите!

عبارت «вы прекрасно выглядите» در روسی نوعی تعارف به‌شمار می‌رود. واژه تعارف در روسی در اوایل قرن ۱۸ در میان کاغذها و اسناد پتر اول (1701-1702) مشاهده شد و پس از آن وارد فرهنگ لغت‌های روسی شد. در ابتدا برای تعارف واژه‌های «кумплюмент» (куплемент) نوشته می‌شد و بعدها به صورت «комплимент» (куплемент) در فرهنگ لغت‌های روسی آورده شد. در فارسی «تعارف» ریشه عربی و معانی مختلفی دارد و

1. Максим Кронгауз / Maksim Krongauz

در «فرهنگ بزرگ سخن» این گونه تعریف می‌شود: بر زبان آوردن جملاتی همراه با ادب و احترام برای خوشایند مخاطب یا خوش آمدگویی یا احوال‌پرسی (انوری، ۱۳۸۱: ۱۷۷۴). در فرهنگ ایرانی کلمات و عبارتهایی که بیان‌کننده تعارف‌اند، نسبت به روسی بیشترند، اما در فرهنگ روسی می‌توان کلمات و عبارتهایی را پیدا کرد که در فارسی دیده نمی‌شوند. به‌عنوان مثال، عبارت *вы прекрасно выглядите!* در روسی نوعی تعارف و تحسین به‌شمار می‌رود که در شروع مکالمه، هنگام دیدار، آشنایی، گفت‌وگو و نیز در زمان جدایی به‌کار می‌رود. معادل فارسی این عبارت در واقع گرده‌برداری از روسی است و تنها بین افراد نزدیک به‌کار می‌رود و در فرهنگ و آداب گفتار فارسی‌زبانان رایج نیست؛ به‌عبارت‌دیگر، در فارسی صمیمیت تا حدودی مقابل تعارف است و هرچه مخاطب ناآشنا تر و باقدرت‌تر باشد، گوینده از این عبارت استفاده نمی‌کند. در روسی دو نوع تعارف و تحسین وجود دارد: (۱) تعارف و تحسین مستقیم، (۲) تعارف و تحسین غیرمستقیم. در نوع مستقیم شخص صریحاً به مخاطب خود خطاب می‌کند، اما در نوع غیرمستقیم مخاطب در زمان گفت‌وگو حضور ندارد و غایب را تحسین می‌کند. عبارت *вы прекрасно выглядите* در تعارفات مستقیم و غیرمستقیم به‌کار می‌رود؛ یعنی شخص، مستقیماً به مخاطب یا در غیاب وی می‌تواند این عبارت را به‌کار برد. این عبارت در روسی برای بیان جنبه‌ها و ویژگی‌های ظاهری مخاطب همانند لباس زیبا و ... به‌کار می‌رود.

۴-۷- خوش آمدید / خوش آمدی! *С приездом! Добро пожаловать!*

«خوش آمدید» و معادل‌های آن در روسی؛ *добро пожаловать* و *с приездом* برای خوش آمدگویی و اظهار خوشحالی از حضور کسی به‌کار می‌رود، ولی تفاوت‌ها و شباهت‌هایی دارند. «خوش آمدید» در زمان ورود و خروج میهمان استفاده می‌شود، اما *добро пожаловать* و *с приездом* فقط در زمان ورود میهمان به‌کار می‌رود. دو عبارت *добро пожаловать* و *с приездом* را می‌توان به‌جای یکدیگر به‌کار برد، اما کاربرد آنها با یکدیگر گاهی متفاوت است. عبارت *с приездом* زمانی به‌کار می‌رود که شخص میهمان یا مخاطب از راه دور آمده باشد که در این مفهوم با عبارت *добро пожаловать* هم‌معناست و برای خیر مقدم در بدو ورود میهمان به‌کار برده می‌شود. چنانچه میهمان یا مخاطب از همان شهر به دیدن میزبان بیاید فقط عبارت *добро пожаловать* به‌کار گرفته می‌شود، حتی اگر میهمان یا مخاطب از فاصله دوری در همان شهر آمده باشد. در فرهنگ فارسی بدون در نظر گرفتن مسافت عبارت «خوش آمدی / آمدید» برای خیر مقدم به میهمان به‌کار می‌رود.

۴-۸- قابل ندارد / قابل نیست / مهمان ما باشید! Не стоит благодарности! Не за что!

«قابل» در «قابل ندارد» در «فرهنگ سخن» (۱۳۸۱: ۵۴۳۸) به معنای ارزشمند و گرانبهاست و قابل داشتن به معنی دارای ارزش بودن است. چنانچه این عبارت را کلمه به کلمه به روسی برگردانیم (گرته‌برداری)، не стоит به دست می‌آید که با کاربرد آن در این موقعیت تناسب ندارد.

در فارسی این عبارت تعارف به‌شمار و برای احترام در دو موقعیت به‌کار می‌رود:

الف) فروشنده یا ارائه‌دهنده خدمات بخواهد مبلغ کالا یا خدمات را دریافت کند؛
ب) در پاسخ به کسی که از چیز خرید شده تعریف کند که البته فقط «قابل ندارد» به‌کار برده می‌شود.

چنین عبارتهایی معادلی در روسی ندارند. دو عبارت не стоит благодарности و не за что مفاهیم «خواهش می‌کنم / قابل ندارد، چیزی نیست / نیاز به تشکر نیست» را بیان می‌کنند، اما در پاسخ به بیان تشکر به‌کار می‌روند که در فارسی نیز این آداب در همین مفهوم وجود دارد.

۵- نتیجه‌گیری

گسترده‌گی ارتباطات زبانی بین فرهنگ ایران و روسیه، لزوم برقراری ارتباطات بین فرهنگی را پررنگ‌تر جلوه می‌دهد، بنابراین بررسی مقولات فرهنگی همانند اصطلاحات و عباراتی که در هر دو زبان به‌طور مشترک به‌کار می‌روند، امری بدیهی و ضروری به‌شمار می‌رود. با بازبینی نظریات و مباحث مطرح‌شده در زمینه ارتباط متقابل فرهنگ و زبان، واضح است که زبان و فرهنگ دو مقوله جدایی‌ناپذیرند که در ارتباطات انسانی بیشتر نمود پیدا می‌کند. این نشان می‌دهد که افراد هر جامعه از مقولات فرهنگی خود از جمله، اصطلاحات و عبارات، غالباً درک صحیحی دارند و آنها را درست و بجا به‌کار می‌برند، بنابراین تفاوت جهان‌بینی در فرهنگ‌های مختلف ثابت می‌گردد.

بررسی عبارات‌ها و اصطلاحات این پژوهش نشان داد که انسان‌های هر جامعه فرهنگی با نمادهای قراردادی در فرهنگ خود، با یکدیگر در ارتباط و تعامل هستند. تفکیک‌ناپذیری زبان و فرهنگ، درک صحیح افراد هر جامعه از اصطلاحات و عبارات فرهنگ خود و نیز تفاوت جهان‌بینی افراد فرهنگ‌های مختلف دال بر این است که در آموزش زبان روسی باید به این مقولات مهم پرداخته شود و روسی‌آموزان فارسی‌زبان نیز باید در ارتباطات خود با روس‌زبانان به این مهم نگاه ویژه‌ای داشته باشند. پرواضح است که آموزش فرهنگ در میان مباحث مختلف

درسی نیاز به پژوهش‌های بیشتر دارد و در آموزش زبان روسی این تنها با آموزش دروس تأثیرات فرهنگی-ادبی ایران بر روسیه، اصطلاحات و ضرب‌المثل‌های روسی و تاریخ، جغرافیا و فرهنگ روسیه تا حدودی ممکن است محقق گردد. این نارسایی می‌تواند با گنجاندن مطالبی در تدریس دروس ترجمه، گفت‌و شنود و مکالمه که مطالب زبانی را در سایه تفاوت‌های فرهنگی بیان می‌کند، رفع گردد. زیرا همان‌طور که در هشت عبارت و اصطلاح بررسی شده پژوهش ثابت شد، لازمه ترجمه صحیح و برقراری ارتباط صحیح و بجا زمانی محقق می‌گردد که زبان آموز با فرهنگ زبان مقصد نیز آشنایی داشته باشد. بدون شک تلفیق زبان آموزشی روسی با بعد کاربردی آن در قالب فرهنگ، می‌تواند فرایند فراگیری زبان روسی را برای روسی‌آموزان فارسی‌زبان تسهیل کند و درک مطالب آموزشی را عمق بخشد و فرایند یادگیری را جذاب‌تر نماید.

پی‌نوشت

۱. حالت اضافی در روسی دومین حالت تلقی می‌شود و کاربردهای فراوانی دارد. یکی از مهم‌ترین کاربردهای این حالت، در ترکیب با افعالی همانند желать (آرزو کردن) است.
۲. حالت نهادی در روسی اولین حالت به‌شمار می‌رود که حالت اصلی است و پنج حالت بعدی براساس این حالت ساخته می‌شوند.

منابع

- اسمیت، ف. ۱۳۸۳. *درآمدی بر نظریه فرهنگی*، ترجمه ح. پویان، تهران: علمی.
- انوری، ح [سرپرست]. ۱۳۸۱. *فرهنگ بزرگ سخن*، تهران: سخن.
- تاج‌آبادی، ف. آفاگل‌زاده، ف. ۱۳۹۰. «آموزش زبان‌های خارجی در پرتو چالش‌های تدریس فرهنگ»، *پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی*، ۱ (۱): ۳۷-۵۵.
- حاجی‌رستم‌لو، ق. ۱۳۸۶. «جایگاه فرهنگ در آموزش زبان‌های خارجی»، *مجله علوم انسانی*، (۷۲): ۱۳۹-۱۵۴.
- خانجانی، ل. ۱۳۹۵. «نقش فرهنگ در آموزش زبان فارسی به عنوان زبان خارجی»، *یازدهمین گردهمایی بین‌المللی انجمن ترویج زبان و ادب فارسی*، دانشگاه گیلان: ۴۷-۵۷.
- دهخدا، ع. ۱۳۷۷. *لغت‌نامه دهخدا*، تهران: دانشگاه تهران.
- رستم‌بیک تفرشی، آ. رضانی واسوکلای، آ. ۱۳۹۱. «نقش فرهنگ در آموزش زبان خارجی»، *پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی*، ۲۴ (۱): ۱۵-۳۴.
- صلح‌جو، ع. ۱۳۷۷. *گفتمان و ترجمه*، تهران: مرکز.
- صفوی، ک. ۱۳۷۱. *هفت گفتار درباره ترجمه*، تهران: مرکز.
- کوئن، ب. ۱۳۸۴. *درآمدی به مبانی جامعه‌شناسی*، ترجمه م. ثلاثی، تهران: توتیا.
- مرادی، م. رحمانی، م. ۱۳۹۹. «مطالعه زبان‌شناختی اجتماعی تفاوت‌های زبان مخفی و زبان خودمانی (مطالعه موردی زبان روسی)»، *نقدنامه زبان‌های خارجی*، ۳ (۱): ۹۵-۱۲۲.
- Ахманова О.С. 1966. *Словарь лингвистических терминов*, Москва: Советская энциклопедия.
- Безъязыкова Ю.А. 2018. «Взаимосвязь языка и культуры при обучении иностранным языкам», *Наука и образование сегодня*, 1 (24): 72-74.
- Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. 1990. *Язык и культура*, Москва: Русский язык.
- Даль В.И. 1882. *Толковый словарь живого великорусского языка*, Москва: Библиотека «Руниверс».
- Евтюгина А.А., Чебурьшков А.А. 2021. «Особенности преподавания лексики в условиях межкультурной коммуникации», *Российские регионы в фокусе перемен*, ООО Издательство УМЦ УПИ (Екатеринбург), 128-132.
- Кронгауз М. 2007. *Русский язык на грани нервного срыва*, Москва: Языки славянской культуры.
- Лебединский С.И., Гербик Л.Ф. 2011. *Методика преподавания русского языка как иностранного*، Минск: БГЭУ.
- Новиков Л.А. 2000. *Избранное*، Москва: РУДН.
- Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. 2004. *Толковый словарь русского языка*، Москва: А ТЕМП.

- Сасина Н.В. 2009. “Лингвокультурологический подход в обучении студентов гуманитарного профиля иностранному языку”, *Вестник полоцкого государственного университета*, (5): 65-69.
- Суриков К.О. 2020. “Взаимосвязь языка и культуры при обучении иностранным языкам”, *Вестник МИГУ-МАСИ*, (4): 88-91.
- Тер-Минасова С.Г. 2000. *Язык и межкультурная коммуникация*, Москва: Слово.
- Цыганкова Е.А. 2018. “Взаимосвязь языка и культуры при обучении русскому языку как иностранному”, *Проблемы и тенденции развития социокультурного пространства России: история и современность*, Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования "Брянский государственный инженерно-технологический университет" (Брянск), 436-440.
- Щерба Л.В. 1974. *Преподавание иностранных языков в средней школе. Общие вопросы методики*. Москва: Высшая школа.

روش استناد به این مقاله:

استیری، م؛ صیامی ایدلاک، خ. و مهدیخانلی، س. ۱۴۰۱. «تفاوت‌ها و شباهت‌های برخی عبارات و اصطلاحات پرکاربرد در زبان‌های فارسی و روسی در پرتو تفاوت‌های فرهنگی»، *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۱(۱۳): ۲۱۷-۲۳۶.
DOI:10.22124/plid.2023.22362.1604

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

